

Věra Vávrová a kolektiv

CYSTICKÁ FIBRÓZA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Obsah

Seznam spoluautorů	14
Poděkování	14
Předmluva.	15
1 Úvod.	17
1.1 Historie cystické fibrózy (<i>V. Vávrová</i>)	17
1.1.1 Historie cystické fibrózy ve světě	17
1.1.2 Historie cystické fibrózy u nás.	19
1.2 Výskyt cystické fibrózy (<i>V. Vávrová</i>)	19
1.3 Dědičnost cystické fibrózy (<i>M. Macek Jr.</i>)	20
Závěr.	23
Literatura.	23
2 Patogeneze cystické fibrózy	27
2.1 Molekulárně genetická a patofyziologická podstata cystické fibrózy (<i>M. Macek Jr.</i>)	27
2.1.1 Gen <i>CFTR</i>	27
2.1.2 Protein <i>CFTR</i>	30
2.1.3 Mutace a varianty v genu <i>CFTR</i>	33
2.1.4 Populačně genetická charakteristika mutací genu <i>CFTR</i>	42
2.2 Esenciální mastné kyseliny a jejich deriváty v patogenezi cystické fibrózy (<i>V. Vávrová a H. Tomášová</i>)	48
2.2.1 Kyselina arachidonová (AA) a kyselina dokosaheptaenová (DHA).	48
2.3 Genetické modifikátory v patogenezi CF (<i>V. Vávrová, J. Brázová, D. Zemková, M. Macek Jr.</i>)	49
2.3.1 Manózu vázající lektin	50
2.3.2 α_1 -antitrypsin	52
2.3.3 Tumor nekrotizující faktor α	53
2.3.4 Polymorfizmy genů pro některé další mediátory zánětu	54
2.3.5 Gen pro transformující růstový faktor β	54
2.3.6 Varianty endoteliální NO syntázy	55
2.3.7 Antigeny HLA II. třídy	56
2.3.8 Glutathion-S-transferáza	56
2.3.9 β_2 -adrenergní receptor	56
Závěr.	57
Literatura.	58
3 Diagnóza	65
3.1 Klinické podezření (<i>V. Vávrová, J. Bartošová</i>)	65
3.2 Průkaz abnormální funkce proteinu <i>CFTR</i>	69
3.2.1 Potní test (<i>V. Vávrová, D. Zemková</i>)	69

3.2.2	Molekulárně genetické vyšetření u průkazu abnormální funkce genu <i>CFTR</i> (<i>M. Macek Jr.</i>)	73
3.2.3	Transepiteliální rozdíl potenciálů (<i>L. Pelikán</i>).	82
3.3	Stanovení diagnózy (<i>V. Vávrová, D. Zemková, J. Bartošová</i>)	84
3.4	Screening (<i>V. Vávrová, D. Zemková</i>)	85
3.4.1	Novorozenecký screening	86
3.4.2	Antenatální screening	88
3.5	Prenatální genetická diagnostika cystické fibrózy a genetické poradenství (<i>M. Macek Jr., M. Macek</i>)	90
3.5.1	Přímá molekulárně genetická diagnostika cystické fibrózy	91
3.5.2	Nepřímá molekulárně genetická diagnostika cystické fibrózy.	92
3.5.3	Aktivita GGT v plodové vodě v prenatální diagnostice cystické fibrózy	93
3.5.4	Ultrazvukové vyšetření v prenatální diagnostice CF.	94
3.5.5	Budoucnost prenatální diagnostiky cystické fibrózy	95
3.5.6	Specializované genetické poradenství	96
	Závěr.	97
	Literatura.	98
4	Mikrobiologie u pacientů s cystickou fibrózou (<i>P. Dřevínek, J. Bartošová, L. Fila, O. Nyč</i>)	107
4.1	Exacerbace plicní nemoci	108
4.2	Získávání materiálu k mikrobiologickému vyšetření	108
4.3	Mikrobiologická diagnostika.	109
4.3.1	Mikroskopické vyšetření.	109
4.3.2	Kultivace.	109
4.3.3	Biochemické testy a testování citlivosti k antibiotikům	110
4.3.4	Molekulárně genetické metody	110
4.3.5	Vyšetření pseudomonádových protilátek	113
4.4	Bakteriální infekce	113
4.4.1	<i>Staphylococcus aureus</i>	114
4.4.2	<i>Haemophilus influenzae</i>	114
4.4.3	<i>Pseudomonas aeruginosa</i>	115
4.4.4	Komplex mikroorganismů <i>Burkholderia cepacia</i>	119
4.4.5	Ostatní patogeny	126
4.4.6	Netuberkulózní mykobakteria	127
4.5	Mykotické infekce	129
4.6	Virové infekce	129
	Závěr	130
	Literatura	130
5	Cystická fibróza – imunita (<i>A. Šedivá</i>).	139
5.1	Vrozená imunita	139
5.1.1	Vrozené imunitní reakce lokální	140
5.1.2	Vrozené imunitní reakce systémové	141
5.2	Specifické, získané imunitní reakce	142
5.2.1	Specifické humorální reakce – protilátky.	142
5.2.2	Specifické buněčné reakce – T-lymfocyty	143

5.3	Regulační mechanismy imunity	143
5.4	Imunita u transplantace plic pro cystickou fibrózu	144
	Závěr	145
	Literatura	145
6	Zánět (<i>V. Vávrová, J. Brázová, H. Tomášová</i>)	147
6.1	Aktivace a průběh zánětu	147
6.2	Úloha neutrofilů	149
6.3	Nejčastěji vyšetřované mediátory zánětu	150
6.3.1	Cytokiny	150
6.3.2	Ukazatelé oxidativního stresu	151
6.3.3	Oxid dusnatý	153
6.3.4	Proteolytické enzymy	153
	Závěr	154
	Literatura	155
7	Vyšetření plic u cystické fibrózy pomocí zobrazovacích metod (<i>E. Čumlivská</i>)	157
7.1	Nativní snímek nitrohručních orgánů	157
7.2	Počítačová tomografie (CT)	160
7.3	Magnetická rezonance (MR)	162
7.4	Bronchiální angiografie	162
7.5	Scintigrafie	162
7.6	Sonografie	162
7.7	Bronchografie	162
	Závěr	163
	Literatura	163
8	Funkce plic	165
8.1	Funkce plic, její vyšetření a hodnocení u dětí s cystickou fibrózou (<i>A. Zapletal</i>)	165
8.1.1	Základní metody	166
8.1.2	Vývoj některých parametrů funkce plic	173
8.1.3	Nerespirační funkce plic	175
8.2	Hodnocení vyšetření funkce plic u dospělých s CF (<i>L. Fila</i>)	176
	Závěr	178
	Literatura	178
9	Bronchoskopické vyšetření u nemocných cystickou fibrózou (<i>P. Pohunek, T. Svobodová</i>)	181
	Literatura	184
10	Klinické projevy respiračního onemocnění (<i>V. Vávrová, J. Bartošová</i>)	185
10.1	Patogeneze respiračního onemocnění	185
10.1.1	Vliv poruchy proteinu CFTR na fyziologii dýchacích cest a na mukociliární clearance	186
10.1.2	Vliv poruchy proteinu CFTR na infekci <i>P. aeruginosa</i>	190
10.1.3	Důsledky změn	190
10.2	Klinický průběh nemoci	191

10.2.1	Příznaky respiračního onemocnění.	191
10.3	Sledování a hodnocení průběhu	194
	Závěr	196
	Literatura	197
11	Komplikace postihující dýchací ústrojí a jejich léčení	199
11.1	Horní cesty dýchací (<i>H. Fišerová</i>)	199
11.1.1	Sinusitis – zánět vedlejších dutin nosních	199
11.1.2	Nosní polypóza.	204
11.2	Ostatní respirační komplikace	207
11.2.1	Bronchiektázie (<i>V. Vávrová, J. Bartošová</i>).	207
11.2.2	Atelektázy (<i>V. Vávrová, J. Bartošová</i>)	207
11.2.3	Pneumotorax (<i>V. Vávrová, J. Bartošová, L. Fila</i>)	208
11.2.4	Hemoptýza (<i>V. Vávrová, J. Bartošová, L. Fila</i>)	210
11.2.5	Respirační selhání (<i>V. Vávrová, L. Fila</i>)	211
11.2.6	Alergická bronchopulmonální aspergilóza (ABPA) (<i>L. Fila</i>)	212
11.2.7	Paličkovité prsty (<i>V. Vávrová, D. Zemková</i>).	216
	Závěr	219
	Literatura	219
12	Standardní léčení respiračního onemocnění	225
12.1	Inhalační léčba (<i>V. Vávrová, L. Smolíková</i>)	225
12.2	Mukolytika (<i>V. Vávrová, J. Bartošová</i>)	226
12.3	Bronchodilatancia (<i>J. Bartošová</i>)	229
12.4	Léčebná rehabilitace (<i>L. Smolíková</i>)	230
12.4.1	Respirační fyzioterapie a její metody	231
12.4.2	Pohybová terapie	239
12.4.3	Rehabilitační specifika dospělé populace	240
12.4.4	Respirační fyzioterapie dětí	242
12.5	Léčení infekce	247
12.5.1	Očkování, vakcinace, imunizace u pacientů s CF (<i>J. Brázová, A. Šedivá, J. Škovránková</i>)	247
12.5.2	Prevence proti nejčastějším patogenům (<i>J. Bartošová, P. Dřevínek</i>).	253
12.5.3	Léčba infekce (<i>J. Bartošová, P. Dřevínek, O. Nyč, L. Fila</i>).	255
12.6	Léčení zánětu (<i>V. Vávrová, J. Brázová</i>)	269
12.6.1	Kortikoidy	269
12.6.2	Inhalační kortikoidy	270
12.6.3	Makrolidy	270
12.6.4	Nesteroidní antirevmatika	272
12.6.5	Defensiny a katelicidiny	272
12.6.6	Antagonisté leukotrienových receptorů	272
12.6.7	Antiproteázy	272
12.6.8	Jiné protizánětlivé léky.	273
12.7	Dlouhodobá domácí oxygenoterapie a neinvazivní ventilační podpora (<i>L. Fila, V. Vávrová</i>).	273
12.7.1	Dlouhodobá domácí oxygenoterapie.	273
12.7.2	Mechanická ventilace	274

Závěr	275
Literatura	278
13 Transplantace plic u pacientů s cystickou fibrózou (R. Lischke)	291
13.1 Historie	291
13.2 Indikace k transplantaci obecně	292
13.3 Výběr pacientů	292
13.4 Čekací fáze	293
13.5 Operace	294
13.6 Pooperační průběh	295
13.6.1 Medikace	295
13.6.2 Ambulantní péče	296
13.7 Akutní rejekce a infekce	296
13.8 Výsledky a dlouhodobé přežívání	297
Závěr	297
Literatura	297
14 Onemocnění gastrointestinálního traktu a exokrinního pankreatu u cystické fibrózy (H. Vaníček, O. Pozler, V. Skalická)	299
14.1 Exokrinní pankreas	300
14.1.1 Patologické změny exokrinního pankreatu u CF	300
14.1.2 Změny exokrinního pankreatu v zobrazovacích metodách	301
14.1.3 Funkční stav exokrinního pankreatu u CF	301
14.1.4 Patofyziologie onemocnění pankreatu u CF	302
14.1.5 Klinické a laboratorní projevy insuficience exokrinního pankreatu	303
14.1.6 Pankreatické funkční testy	304
14.1.7 Léčba pankreatické insuficience	305
14.2 Fibrotizující kolonopatie	307
14.3 Pankreatitida	308
14.4 Mekoniový ileus	308
14.5 Distantní intestinální obstrukční syndrom	309
14.6 Invaginace	310
14.7 Apendicitida	310
14.8 Prolaps rekta	311
14.9 Gastroezofageální reflux	311
14.10 Jiné gastrointestinální projevy	312
Literatura	313
15 Onemocnění jater a žlučových cest (O. Pozler, H. Vaníček, P. Rejtar, J. Nožička, P. Nevolová)	317
15.1 Patogeneze	317
15.2 CF-hepatopatie	319
15.2.1 Klinické příznaky	319
15.2.2 Laboratorní vyšetření	320
15.2.3 Definice	325
15.2.4 Steatóza jater	326
15.2.5 Fokální nebo multilobulární biliární cirhóza	326

15.2.6	Sklerózující cholangitida	327
15.2.7	Komplikace CF-hepatopatie	327
15.2.8	Terapie	328
15.2.9	Profylaktická terapie	332
15.3	Extrahepatální žlučové cesty	332
15.3.1	Klinické příznaky	332
15.3.2	Zobrazovací metody	332
15.3.3	Abnormality žlučníku	333
15.3.4	Stenóza společného žlučovodu	333
15.4	Přirozený vývoj a prognóza	333
	Závěr	334
	Literatura	335
16	Diabetes mellitus na podkladě cystické fibrózy (S. Koloušková)	341
16.1	Výskyt porušené glukózové tolerance	341
16.2	Patofyziologie CFRD	342
16.3	Screening	342
16.3.1	Glykosylovaný hemoglobin	342
16.3.2	Glykemie nalačno	342
16.3.3	Orální GTT	343
16.3.4	Intravenózní GTT	343
16.4	Diagnostická kritéria pro CFRD	344
16.4.1	Klinická diagnostika CFRD	344
16.4.2	Laboratorní kritéria CFRD	345
16.5	Terapie CFRD	346
16.5.1	Cíle léčby CFRD	346
16.5.2	Monitorování glykemie	346
16.5.3	Terapie CFRD inzulinem	346
16.5.4	Dieta u CFRD	347
	Závěr	348
	Literatura	348
17	Výživa nemocných s cystickou fibrózou (V. Skalická).	351
17.1	Příčiny malnutrice	351
17.1.1	Pankreatická insuficience a její substituce pankreatickými enzymy	352
17.1.2	Další faktory malabsorpce	352
17.1.3	Postižení jater a ztráty žlučových solí	352
17.2	Hodnocení stavu výživy	353
17.3	Stanovení nutričních požadavků	353
17.3.1	Stanovení energetické potřeby	353
17.3.2	Potřeba bílkovin	355
17.3.3	Potřeba tuků	355
17.3.4	Potřeba minerálů, stopových prvků a vitaminů	357
17.4	Deficience antioxidantů	361
17.5	Tekutiny, vláknina, probiotika	362
17.6	Běžná péče o výživu v jednotlivých životních obdobích	362
17.6.1	Novorozenci a kojenci	362

17.6.2	Děti starší 1 roku a předškolního věku	363
17.6.3	Školní děti (6–12 let)	363
17.6.4	Dospívání (13–18 let)	363
17.6.5	Dospělost	364
17.6.6	Těhotenství a kojení	364
17.7	Obecný výběr potravin a skladba stravy nemocných CF	364
17.8	Psychologické aspekty příjmu stravy	365
17.9	Nutriční podpora	366
17.9.1	Zvýšení perorálního příjmu	366
17.9.2	Enterální výživa	366
17.9.3	Parenterální výživa	367
17.10	Dietní opatření u pacientů s CFRD	367
	Závěr	368
	Literatura	368

18 Růst, stav výživy a vývoj nemocných s cystickou fibrózou

	<i>(D. Zemková, Z. Šumník, S. Koloušková)</i>	371
18.1	Růst, stav výživy a přežívání u CF.	371
18.2	Hodnocení růstu a stavu výživy	372
18.3	Růst a sexuální maturace nemocných s CF	374
18.4	Léčba poruch růstu	376
	Závěr	377
	Literatura	377

19 Ostatní systémy 381

19.1	Potní žlázy <i>(V. Vávrová)</i>	381
19.2	Reprodukční ústrojí <i>(L. Fila)</i>	383
19.2.1	Neplodnost mužů s CF	383
19.2.2	Těhotenství žen s CF	385
19.3	Poruchy kostního metabolismu u pacientů s CF <i>(Z. Šumník, D. Zemková)</i>	389
19.3.1	Diagnostika a klinický význam osteoporózy u CF	389
19.3.2	Etiopatogeneze vzniku osteoporózy u nemocných s CF	390
19.3.3	Prevence a léčba osteoporózy u pacientů s CF	392
19.4	Kloubní manifestace a autoimunitní projevy CF <i>(M. Suková)</i>	393
19.4.1	Hypertrofičká plicní osteoartropatie	393
19.4.2	Epizodická artropatie.	394
19.4.3	Revmatoidní artritida.	395
19.4.4	Artropatie při amyloidóze.	395
19.4.5	Artritida indukovaná léky	395
19.4.6	Granulomatózní artritida	395
19.4.7	Jiné artropatie	396
19.4.8	Vaskulitida	396
19.5	Kardiovaskulární komplikace cystické fibrózy	397
19.5.1	Cor pulmonale <i>(V. Hroboňová)</i>	397
19.5.2	Arytmie <i>(V. Hroboňová)</i>	398
19.5.3	Kardiomyopatie <i>(V. Hroboňová, V. Vávrová)</i>	399

19.6	Ledviny (<i>V. Vávrová</i>)	401
19.6.1	Funkce ledvin a regulace rovnováhy vody a solí	402
19.6.2	Klinické projevy renálního postižení u CF	403
19.7	Funkce štítné žlázy u nemocných s CF (<i>Z. Šumník</i>)	404
19.8	Amyloidóza (<i>V. Vávrová</i>)	405
19.9	Nervový systém (<i>V. Vávrová</i>)	406
19.9.1	Pseudotumor cerebri	406
19.9.2	Absces mozku	406
19.9.3	Chiariho syndrom	406
19.9.4	Obrny nervů	407
19.9.5	Neurosenzorická ztráta sluchu	407
19.9.6	Neuritis optiku a periferních nervů	407
19.9.7	Oční postižení	407
	Závěr	407
	Literatura	409
20	Atypické formy cystické fibrózy	
	(<i>V. Vávrová, M. Macek Jr., D. Zemková</i>)	419
20.1	Izolovaná obstruktivní azoospermie	423
20.2	„Idiopatická“ chronická pankreatitida	425
20.3	Mírná plicní onemocnění	426
20.3.1	Roztroušené (diseminované) bronchiektázie	426
20.3.2	Alergická bronchopulmonální aspergilóza (ABPA)	427
20.3.3	Astma	427
	Závěr	427
	Literatura	428
21	Vztah genotypu a fenotypu (<i>M. Macek Jr., V. Vávrová, D. Zemková</i>)	429
21.1	Korelace genotypu s fenotypem u exokrinní funkce pankreatu	432
21.2	Korelace genotypu s fenotypem u sinopulmonálního onemocnění	433
21.3	Korelace genotypu s fenotypem u potní žlázy	434
21.4	Reprodukční systém	435
21.5	Korelace genotypu s fenotypem u dalších projevů CF	435
	Závěr	436
	Literatura	436
22	Nové možnosti léčby (<i>V. Vávrová, M. Macek Jr.</i>)	439
22.1	Genová terapie	439
22.2	Proteinová terapie	440
22.2.1	Terapie zaměřená na ovlivnění komplexní role proteinu CFTR	440
22.2.2	Terapie zaměřená na ovlivnění resorpce natria	442
22.3	Ovlivnění abnormálního hlenu	442
22.4	Boj proti destrukci tkání infekcí a zánětem	443
22.4.1	Potlačení infekce	443
22.4.2	Boj proti zánětu	444
	Závěr	447
	Literatura	447

23	Psychologická a psychosociální problematika (H. Chladová)	451
23.1	Obecná část	451
23.1.1	Kvalita života nemocných CF	451
23.1.2	Compliance – vstřícnost ve vztahu k léčbě a léčebným postupům	452
23.1.3	Výskyt psychiatrické symptomatologie u nemocných CF	454
23.1.4	Adaptace na onemocnění	454
23.1.5	Problémy s výživou a poruchy příjmu potravy	455
23.1.6	Docházka do školy	455
23.1.7	Dospělí s cystickou fibrózou	456
23.1.8	Rodina	456
23.1.9	Nakládání s onemocněním – řízení péče	458
23.1.10	Péče o tým	458
23.2	Praktická část	459
23.2.1	Stanovení diagnózy	459
23.2.2	Psychologická péče o pacienty s CF a její podoby	460
23.2.3	Rodina a pacient s CF	463
23.2.4	Psychologická péče před a po transplantaci plic	464
23.2.5	Komplexní péče o pacienty s CF	465
23.3	Speciální část – psychologická a psychoterapeutická péče o pacienty s CF v jednotlivých věkových obdobích	466
23.3.1	Novorozenecké a kojenecké období	466
23.3.2	Období batolecí a předškolní	467
23.3.3	Období školní – mladší a starší školní věk	470
23.3.4	Adolescence a raná dospělost	472
	Závěr	475
	Literatura	476
24	Prognóza cystické fibrózy	
	(V. Vávrová, J. Bartošová, D. Zemková, M. Hladíková)	477
24.1	Genetické faktory v prognóze CF	477
24.2	Vliv faktorů okolí na prognózu CF	477
24.3	Změny prognózy v posledních sedmi desetiletích	477
24.4	Vývoj prognózy u nás	479
	Závěr	480
	Literatura	481
25	Organizace cystické fibrózy v zahraničí a u nás	
	(V. Vávrová, J. Bartošová, H. Chladová, P. Valentová)	483
25.1	Organizace pro CF ve světě	483
25.2	Organizace pro CF v Evropě	484
25.3	Organizace pro CF u nás	484
	Literatura	485
	Zkratky	487
	Rejstřík	497

Seznam spoluautorů

MUDr. Jana Bartošová, Pediatrická klinika UK 2. LF a FN Motol, Praha
MUDr. Jitka Brázová, Ústav imunologie, UK 2. LF, Praha
MUDr. Eliška Čumlivská, Klinika zobrazovacích metod, UK 2. LF a FN Motol, Praha
MUDr. Pavel Dřevínek, PhD., Pediatrická klinika UK 2. LF a FN Motol, Praha
MUDr. Libor Fila, Pneumologická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha
MUDr. Hana Fišerová, Klinika ušní, nosní a krční, UK 2. LF a FN Motol, Praha
Mgr. Marie Hladíková, Ústav informatiky, UK 2. LF, Praha
doc. MUDr. Věra Hroboňová, CSc., Pediatrická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha
Mgr. Helena Chladová, Klub nemocných a Centrum cystické fibrózy, Praha
MUDr. Stanislava Koloušková, CSc., Pediatrická klinika, UK 2. LF
a FN Motol, Praha
MUDr. Alice Krebsová, PhD., Ústav biologie a lékařské genetiky, UK 2. LF Praha
MUDr. Robert Lischke, III. Chirurgická klinika, UK 1. LF, Praha
doc. MUDr. Milan Macek, CSc., Ústav biologie a lékařské genetiky, UK 2. LF, Praha
prof. MUDr. Milan Macek Jr., DrSc., Ústav biologie a lékařské genetiky,
UK 2. LF, Praha
MUDr. Pavla Nevolová, Klinika dětské chirurgie, UK 2. LF a FN Motol, Praha
MUDr. Jan Nožička, PhD., Fingerlandův ústav patologie, Fakultní nemocnice,
Hradec Králové
MUDr. Otakar Nyč, Ústav mikrobiologie UK 2. LF a FN Motol, Praha
MUDr. Luděk Pelikán, Pediatrická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha
doc. MUDr. Petr Pohunek, CSc., Pediatrická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha
doc. MUDr. Oldřich Pozler, CSc., Dětská klinika UK LF a FN, FN Hradec Králové
MUDr. Pavel Rejtar, Radiologická klinika UK LF a FN, FN Hradec Králové
MUDr. Veronika Skalická, Pediatrická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha
PaedDr. Libuše Smolíková, Klinika rehabilitace, UK 2. LF, Praha
MUDr. Martina Suková, Klinika dětské hematologie a onkologie, UK 2. LF
a FN Motol, Praha
MUDr. Tamara Svobodová, CSc., Pediatrická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha
doc. MUDr. Anna Šedivá, CSc., Ústav imunologie, UK 2. LF, Praha
MUDr. Jitka Škovránková, Ambulance pro očkování, Poliklinika FN Motol, Praha
MUDr. Zdeněk Šumník, PhD., Pediatrická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha
prof. RNDr. Helena Tomášová, CSc., Ústav lékařské chemie a biochemie,
UK 2. LF, Praha
Mgr. Pavla Valentová, Klub nemocných a Centrum cystické fibrózy, Praha
MUDr. Hubert Vaníček, PhD., Dětská klinika UK LF a FN, Hradec Králové
doc. MUDr. Věra Vávrová, DrSc., Pediatrická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha
prof. MUDr. Alois Zapletal, DrSc., Pediatrická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha
RNDr. Daniela Zemková, CSc., Pediatrická klinika, UK 2. LF a FN Motol, Praha

Poděkování

Děkujeme MUDr. Pavlu Rejtarovi za poskytnutí rentgenových nálezů z materiálu Radiologické kliniky FN v Hradci Králové.

Za poskytnutou dokumentaci děkujeme MUDr. Janu Markovi a MUDr. Jiřímu Gilíkoví z Kardiocentra FN Motol.

Předmluva

Cystická fibróza (CF) je známa jako klinická jednotka 65 let. U málokterého onemocnění došlo v relativně krátké době k tak velkému rozvoji poznání a k změnám v nazírání na podstatu jejích projevů jako právě u cystické fibrózy. Výzkumné úsilí zejména v posledních dvou dekadách přineslo obdivuhodné výsledky. Začínáme rozumět podstatě nemoci i tomu, jak se základní defekt promítá do klinických projevů a co konečný výsledek ovlivňuje. Na podkladě těchto znalostí se objevují nové léčebné postupy, které sice ještě neznamenají kauzální léčbu, ale již dnes mohou příznivě ovlivnit průběh nemoci.

V uplynulých 65 letech se výrazně změnila prognóza nemoci. Zatímco ještě po skončení 2. světové války umírala většina dětí v kojeneckém věku, přežívá dnes 50 % nemocných do 4. dekadý života a naděje na další zlepšení stále rostou. Smyslem péče však není jen prodloužení života, ale především zlepšení jeho kvality. I to se nesporně daří, i když ještě zůstává mnoho nevyřešených problémů.

Cystická fibróza je nemoc závažná a její dopad na nemocného a jeho okolí je značný. Diagnóza CF přináší problémy jak zdravotní, tak psychologické, sociální i ekonomické. Podle úrovně péče o CF se posuzuje v evropských zemích obecná úroveň zdravotní péče. Malá informovanost o nemoci v naší populaci v porovnání se zeměmi na západ od našich hranic znesnadňuje život nemocným a jejich rodinám. Setkávají se s nepochopením ve školách, v zaměstnání i na úřadech. Zdravé děti u nás nejsou dostatečně vedeny k toleranci a pochopení různých handicapů u svých vrstevníků a dovedou jim život velmi nepříjemnit. Pokládáme proto rozšiřování znalostí o CF a o problémech nemocných v široké veřejnosti za nesmírně důležitou součást péče o nemocné.

Odborné znalosti o CF rostou téměř každým dnem. Počet publikací zabývajících se jak základním výzkumem, tak klinickou problematikou každoročně stoupá, v současné době přesahuje 2000 prací za rok. Jen v anglosaské literatuře vyšlo v posledním desetiletí 10 rozsáhlých monografií o CF. Každoročně se zabývají výhradně touto nemocí Evropské a Severoamerické konference, ale i řada dalších mezinárodních a nespočet národních symposií, konferencí a sjezdů.

Situace u nás byla do konce 80. let nepříznivá, protože jsme neměli přístup k řadě moderních léků, ačkoli jsme o nich z literatury věděli. To se projevovalo na zdravotním stavu našich nemocných. O to větší pokrok pozorujeme po roce 1990. Se znalostí problematiky v širší lékařské veřejnosti nemůžeme být zcela spokojeni. Stále se setkáváme s pozdní diagnózou i typických forem nemoci a při méně typickém průběhu se na CF již vůbec nemyslí. Někde stále přežívají názory o naprosto infaustním průběhu nemoci již v prvních letech života. Ve světě se věří, že záhy bude již polovina nemocných v dospělém věku. U nás je dnes 1/3 nemocných starších než 18 let a přesto je dospělý nemocný s CF pokládán za výjimku. U těch nemocných, kteří unikli diagnóze v průběhu dětství, se v diferenciální diagnostice v dospělém věku na CF vůbec nemyslí.